מצב העבודה במפעל המילון ההיסטורי ללשון העברית לסוף תשל"ט

סקירה מוגשת לישיבת מועצת המערכת

מאז נתכנסה מועצת מערכת המילון ההיסטורי במלואה בט' בניסן תשל"ז נמסרו דינים וחשבונות על מצב המפעל ונערכו דיונים פומביים פעמיים: בקונגרס האחרון למדעי היהדות באב תשל"ז ובכינוס הבינלאומי למחקר ספרותי ובלשני בסיוע המחשב, שנתקיים בארצנו באייר תשל"ט. לשני הכינוסים הוגשו סקירות בכתב ובשניהם יוחדו ישיבות למפעלנו, הושמעו בהן הרצאות על בעיות במילון ונערכו ויכוחים. חלק מחברי מועצת המערכת בא לישיבות האלה. המשא והמתן בקונגרס למדעי היהדות פורסם ב"לשוננו" מב (תשל"ח), 9-59, והמשא והמתן בכינוס הבינלאומי למחקר ספרותי ובלשני בסיוע המחשב יתפרסם בקרוב בחוברת שתצא לאור על ידי אוניברסיטת תל-אביב (באנגלית).

בתוך התקופה הזאת נתקיימה התייעצות (בכ"ב בכסליו תשל"ח) עם חלק מחברי המועצה - האדונים אורבך, מלמד ורוזנטל - בדבר עיבוד מדרשים נוספים והכללתם ב"ספר המקורות" וכן לבחירת כתבי-יד למדרשים שונים. תוצאת ההתייעצות הייתה תוספת של מקורות אחדים לעיבוד במפעל.

לישיבת המועצה הזאת אנו מגישים סקירה בכתב על מצב העבודה במפעל לסוף תשל"ט, ואנו מבקשים לציין במיוחד את שנתחדש לאחר הגשת הסקירה האחרונה ואת השינויים שחלו בעבודתנו בתשל"ט, שינויים שיקבעו את מהלך העבודה לפחות בשנת תש"ם.

א. מדור הספרות העתיקה

1. התלמודים והמדרשים (תקופות ה-ז)

המטרה: בשנת תשל"ב החליטה המועצה, כי יילקחו המובאות מספרות זו על דרך הברירה - ולא במיצוי גמור - והוקצבו לה 3,500,000 מובאות בקירוב מכלל 5,000,000 מובאות עבריות צפויות, ומתוך זה בשלב הראשון נועדו לעיבוד כ-1,700,000 מובאות. העבודה החלה על פי תכנית זו בשנת תשל"ה. במשך הזמן נתברר שעלינו להכניס שינוי בתכניתנו על ידי ברירה אחרת של מסכתות ושל כתבי היד, ועל ידי כך גדלה כמות המובאות הצפויה לכדי 2,300,000. הטבלה שלהלן מלמדת שמתוך הסכום האמור כ-1,800,000 מובאות נתונות בעיבוד וכחצי מיליון מובאות עדיין לא הוחל בעיבודן. אנו שואפים, וקרֵבים למטרה, שהחומר המעובד יסתכם באוסף שיתמזג עם האוסף השלם לתקופות ג-ד (200 לפני הספירה-300 לספירה), ויכיל כ-3,100,000 מובאות. ואם נכלול בו גם את הספרות הקראית יסתכם מספר המובאות לכדי 3,650,000. כמות זו של עדויות קרובה לנקודת הרוויה בהכנת החומר לחיבור מילון לתקופה של 1,200 שנה למאז חתימת המקרא.

והרי כאן הפירוט בסוג זה:

תלמוד בבלי. מתוך 37 המסכתות המצויות בבבלי (ובהן 840,000 תיבות עבריות) נקבעו לעיבוד 24 מסכתות (אחת מהן, מסכת "נדרים", מעובדת לא בשלמותה אלא בחלקה, כלומר באותם החלקים שיש להם כתבי-יד משובחים). במסכתות הנמצאות בעיבוד יש בסך הכל 447,000 תיבות עבריות. שאר המסכתות (ובהן 393,000 תיבות) לא תעובדנה בשלב זה.

תלמוד ירושלמי. נקבע לעיבוד כל הירושלמי (39 מסכתות, ובהן 402,000 תיבות).

מדרשים. נקבעו לעיבוד רוב המדרשים החשובים שבתקופות אלו, הן הגדולים כגון: בראשית רבה, שמות רבה, ויקרא רבה, דברים רבה, פסיקתא דרב כהנא, פסיקתא רבתי, שיר השירים רבה, אבות דרי נתן, מסכתות קטנות, תנחומא, פרקי ר' אליעזר, מדרש אגור, אליהו רבה וזוטא, מדרש תהלים, וכן יוסיפון; והן מדרשים קטנים, בייחוד אלו שנתפרסמו לפי קטעי גניזה. בכל המדרשים שנתחברו בתקופות אלו יש בסך הכול כ-1,537,000 תיבות. נקבעו לעיבוד מלא מדרשים שבהם 1,442,000 תיבות (943,000 במדרשים הנמצאים בעיבוד, 499,000 במדרשים שעדיין לא הוחל בעיבודם), ואילו מדרשים אחרים שבהם 95,000 תיבות לא יעובדו בשלב זה.

סיכום העבודה בתלמודים ומדרשים בטבלה זו:

	בעיבוד	עדיין לא הוחל בעיבוד	לא יעובדו בשלב זה	ס"ה
תלמוד בבלי	447,000	-	393,000	840,000
תלמוד ירושלמי	402,000	-	-	402,000
המדרשים	943,000	499,000	95,000	1,537,000
	1,792,000	499,000	488,000	2,779,000

הערה: המונח "בעיבוד" רחב וכולל שני שלבים עיקריים: א) התקנה מדעית של המקור, והיא כולה עבודת העובדים המדעיים, מייגעת וממושכת; ב) כתיבת הערכים הנעשית בסיוע המחשב. בשעה זו - מטעמים שיוזכרו בסעיף המיכון - העיבוד כולל בעיקר את שלב א, ואילו תכניות המחשב עדיין לא הושלמו לפרטיהן, אך תקוותנו שבשנת תש"ם ייכתבו ערכים למקורות רבים מתוך אלו שכבר הותקנו.

2. ספרות הקראים

כמעט כל המקורות בסוג זה נמצאים בעיבוד. בכל המקורות שנקבעו לעיבוד יש 566,000 תיבות. מהן נמצאים בעיבוד מקורות שבהם 522,000 תיבות. עדיין לא הוחל בעיבודם של מקורות שבהם 44,000 תיבות. בסוג ספרות זו בעיקר הגב' ליונשטם עוסקת, אך בשלבי הגהת הטקסט ורישום הערכים עוסקים גם שאר העובדים. העבודה בסוג זה עשויה להסתיים באותו זמן בקירוב שבו תסתיים העבודה בסוג התלמוד והמדרשים.

3. תעודות וכתובות

בסוג זה שתי קבוצות של מקורות:

א. כתובות (ספר המקורות, סוג כ, עמ' 41 ואילך). במקורות סוג זה כ-2,000 תיבות.נמצאות בעיבוד.

ב. תעודות (שטרות, מעשי בית דין, קולופונים וכו'; ספר המקורות, סוג ש, עמ' 219). במקורות סוג זה כ-3,000 תיבות. עדיין לא הוחל בעיבודם.

4. שאר סוגי הספרות

גאונים, מסורה ודקדוק - עדיין לא הוחל בעיבודם.

פיוט. בסוג גדול זה, שבמקורותיו כ-600,000 תיבות, עדיין לא הוחל בעיבוד סדיר, אבל עבודה נעשית בשלוש קבוצות מקורות, לפי צורכי חוקרים שהמפעל קשר עמהם קשרי עבודה.

א. יצירותיהם של פייטנים אחדים עובדו בתקופה הראשונה של עבודת המילון. עיבודים אלו טעונים בדיקה והתאמה לשיטת העבודה והמיכון הנוהגת היום.פייטנים אלו הם: ינאי, שמעון בר מגס, נחמיה בן הימן בן שלמה הנשיא (סך הכול כ-58,000 תיבות).

ב. שני מקורות נמצאים בעיבוד בשיטה הנוהגת היום: פיוטי הדותה; מגילת אחימעץ (13,000 תיבות).

ג. פיוטיהם של פייטנים אחדים נמצאים בעיבוד בשיתוף פעולה בין המילון ההיסטורי ובין חוקרי פיוט שמלאכתם בכך. חוקרים אלו עוסקים במקורות שגם המילון ההיסטורי מעוניין בהם. הם עוזרים ל"מילון ההיסטורי" להתקין מקורות בשיטה הנקוטה במילון, ובתמורה תועמדנה לרשותם קונקורדנציות של מקורות אלו. חוקרי הפיוט המשתפים היום פעולה עמנו הם: ד"ר י' יהלום - עוסק בהתקנת פיוטי שמואל השלישי, פיוטי עלון ופיוטים לכבוד אברהם. מר נחום וייסנשטרן - עוסק בהתקנת פיוטי יוחנן הכהן בן יהושע, במסגרת עבודת המחקר שלו לשם קבלת תואר דוקטור. במקורות אלו כ-43,000 תיבות, ובסך הכל מצויים בעיבוד 114,000 תיבות בסוג הפיוט.

שיתוף הפעולה עם חוקרים אלו מאפשר לנו לא בלבד ליהנות מעצתם בזיהוי הפיוטים, קביעת כתבי-היד החשובים וכו', אלא גם לקנות נסיון בעבודה בסוג זה של הפיוטים, שבעיות מיוחדות בו: כתבי-היד מרובים, מקצתם קטעי גניזה לא שלמים, מטושטשים וכיו"ב.

5. ספרות הפילוסופיה

לפני כשנתיים התחלנו בשיתוף פעולה עם החוג לפילוסופיה באוניברסיטה העברית ביזמתו של ד"ר רוזנברג, בתנאים דומים לאלו שבסוג ספרות הפיוט. אמנם המקורות בסוג זה מאוחרים לתקופת "ספר המקורות", אך לפי ששיתוף הפעולה מאפשר ל"מילון ההיסטורי" ליהנות מידיעותיהם של המלומדים בתחום זה בקביעת המקורות וכתבי-היד המשובחים שלהם, וחלק מן העבודה (הגהת הטקסט, רישום

[illegible]

[illegible]

[illegible] 6-000,000 [illegible]

[illegible] 6-000,38 [illegible]

[illegible] (000,15 [illegible]

[illegible] 6-000,50 [illegible]

[illegible]

[illegible]

הערך) נעשה בידיהם - יש בו תועלת מרובה למילון בעתיד, שכן על ידי כך נאסף במערכת המילון מקצת חומר לתקופות הבאות. מסיבות שאינן תלויות בנו עבודה משותפת זו מתנהלת באטיות יתרה.

המקורות בסוג זה המצויים בעיבוד הם: 1. פירוש ל"איגרת אפשרות הדבקות" לאבן רשד, מאת משה נרבוני; 2. תרגום "קיצור מלאכת ההיגיון" לאבן רשד, מאת יעקב בן מכיר; 3. תרגום ספר "הפלת ההפלה" לאבן רשד; 4. תרגום "כללי ספר הנפש" לאבן רשד. ובהם בסך הכול כ-100,000 תיבות.

פירוט המקורות העיקריים הנמצאים בעיבוד במדור הספרות העתיקה בא ב"לשוננו" מב (תשל"ח), 55-51 (בינתיים נוספו עליהם עוד כמה מקורות).

6. מפעל הניקוד

מפעל "אוצר מלים וצורותיהן לפי תעודות שבכתב" יסודו בשיתוף פעולה בין המילון ההיסטורי של האקדמיה ללשון העברית ובין אוניברסיטת בן-גוריון, באר-שבע. העבודה במפעל נמשכה ארבע שנים בקירוב (שבט תשל"א-טבת תשל"ה), ובתקופה זו עובדו כ-12 כתבי-יד ו-170 קטעי גניזה, ונרשמו כ-34,000 כרטיסים. העבודה במפעל נפסקה בגלל הפסקת שיתוף הפעולה מצד אוניברסיטת בן-גוריון.

בשנת תשל"ח החליטה האקדמיה לחדש את המפעל גם בלא שיתוף אוניברסיטת בן-גוריון, מפני חשיבותו להשלמת הנתונים בקביעת צורת הערכים, ולראות בו חלק מן העבודה הרגילה במילון הנעשית בין כותלי האקדמיה ללשון העברית בירושלים. שתי עובדות הוקצו למפעל זה ועסקו בעיקר בהגהת החומר שנשאר באמצע תהליכי העבודה, וברישום כרטיסים מתוך כ"י פרמה א של המשנה (נרשמו כ-2,000 כרטיסים). בינתיים הופסקה העבודה, והעובדות הנ"ל עוסקות בעבודה הרגילה במילון כדי לקדם את עיבוד מקורות התלמוד והמדרש בתקופות ה-ז, משנצטבר חומר רב הדורש כתיבת ערכים.

7. השירות לציבור

בישיבה האחרונה של המועצה העלינו את הבעיה, "מה ניתן לעשות בפרי עמלנו במשך שנים כדי להעמידו לרשות המחקר... בלא שתיפגם זכות היוצרים של המפעל ושל האקדמיה ובלא שיקופח עיקר מטרתנו, כלומר הכנת המילון ההיסטורי". התשובה שניתנה במפעלים דומים, והיא פרסום בדפוס של החומר הגולמי, כלומר רשימת הערכים, אינה בגדר האפשר בחברתנו (ר' לשוננו מב, תשל"ח, עמ' 21 ואילך), אך בכל זאת אנו משתדלים להעמיד לרשות המחקר ולמפעלים מדעיים חומרים שנאגרו במפעלנו, כמובן כמידת יכולתנו הצנועה:

א. מפעל ה"אונומסטיקון של ארץ ישראל ע"פ מקורות עבריים-ארמיים בתקופת בית שני, המשנה והתלמוד", מטעם האקדמיה הלאומית הישראלית למדעים ובפיקוחו של ד"ר ישראל לוין, יקבל ממפעלנו רשימת כל שמות המקומות הנזכרים במקורות שעובדו במילון ההיסטורי בצירוף הקשר מתאים. הוצאות שליפת החומר והכנת התכניות המיוחדות הדרושות לכך ואינן במפעל ישולמו על ידי האקדמיה למדעים.

[illegible]

[illegible]

[illegible]

6. [illegible]

[illegible]

[illegible]

7. [illegible]

[illegible]

[illegible]

ב. מערכת המילון ההיסטורי החליטה להעמיד לרשות המילון הכולל לארמית הגלילית של ד"ר מיכאל סוקולוף מאוניברסיטת בר-אילן את החומר הארמי שבטקסטים של המקורות שעובדו ושיעובדו במרוצת הזמן במערכת המילון (התלמוד הירושלמי, מדרשי ארץ ישראל), בתנאי שד"ר סוקולוף יכסה את ההוצאות הכרוכות בשליפת החומר הדרוש לו מן המחשב, ירשום את הערכים למלים שבטקסטים בהתאמה, עד כמה שאפשר, לשיטה הנקוטה במפעל המילון ההיסטורי, ויעמיד לרשות האקדמיה העתק של סרט הקונקורדנציה שיכין לטקסטים הנ"ל.

ג. עיצוב אותיות למחשב. הוסכם על שיתוף פעולה בין האקדמיה ליב"ם בעיצוב מערכת שלמה של אותיות וניקוד מלא לצורך מדפסת הלייזר החדשה של יב"ם. אותיות אלו תשמשנה גם לצורכי עבודת המילון, ובכך תתרחבנה אפשרויות העיבוד וההדפסה של מקורות מנוקדים. בעבודה זו עסק בעיקר מר מישור, והיא נעשתה לשביעות רצונם של כל העתידים להשתמש במערכת הניקוד. אפשר שבעתיד תשמש מערכת זו של אותיות וניקוד בעבודות הרגילות של המילון ההיסטורי. בינתיים היא כבר משמשת בניקוד עבודת המונחים של האקדמיה, ששולבה במדור הספרות החדשה.

8. תכנית העבודה לשנת תש"ם

א) ברגיל נעשית העבודה המדעית במדור זה על ידי 11 עובדים מדעיים ב-8½ משרות. הואיל ובשנת תש"ם תצטמצם העבודה במדור הספרות החדשה, יועסקו שני עובדים מדעיים של המדור ההוא במדור הספרות העתיקה ואנו מקווים לזרז על ידי כך את כתיבת הערכים מן המקורות שנגמר בהם שלב העיבוד הראשון. דבר זה יקצר לפחות ברבע שנה גמר העיבוד של החומר במדור הזה. לפי שעה תעוכב העבודה במפעל הניקוד.

ב) בשלהי תשל"ט התחלנו בהכנת "ערכים לדוגמה". אמנם אין בידינו כל חומר המובאות למילון ההיסטורי עד לימינו אנו, בכ"ז סבורים אנו שלאחר שנות הכנה מרובות ופיתוח שיטות האיסוף והעיבוד, הגיעה השעה לגבש הצעה של צורת ערך מילוני במילון אגב בירור הבעיות העיקריות בחיבורו, והן: א) מבנה הערך, כלומר אילו מדורים יכיל; ב) אופן השימוש בחומר המובאות שהוכנו במחשב, הווה אומר בעית סינון הנתונים המרובים והעלאת אותם שיוצגו במילון; ג) ערכי משנה המורכבים משתי מלים ויותר בשעה שהנתונים במחשב ערוכים לפי מלה אחת, וכן שאלות אחרות. לצורך פעולה זו הקצינו שני ימי עבודה של העובדים המדעיים (הגב' פנינה חנני והא' מרדכי מישור), שיסייעו עם העורך. אנו מקווים שיעלה בידנו לחבר שלושה שורשים, על כל נגזריהם בפעל ובשם, עד גמר שנת תש"ם. כוונתנו להביא לידי דיון פומבי במבנה ובתוכן של ערך מילוני במילון ההיסטורי - לכשיושלמו הערכים לדוגמה.

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

ב. מדור הספרות החדשה (למן 1750 ואילך)

1. סמוך להתכנסות הקונגרס העולמי האחרון למדעי היהדות בתשל"ז נסתיימה הכנתה של המחברת הראשונה של "ספר המקורות לתקופה שמן 1750 ואילך", הכוללת "ספרות יפה" בלבד למן 1860 ועד 1920. המחברת הופצה, כנהוג, בקרב אנשי המקצוע לעיון ולחוות דעה בימי הקונגרס ולאחריהם. לצערנו, המגיבים על המבחר המוצע בה היו מועטים בלבד. בעינינו אפוא השתיקה כהודאה בטיב המבחר ובעקרונותיו המפורשים במחברת. המדור יתחיל לעבד את המקורות המנויים במחברת באופן שיטתי לאחר שיסיים את עיבוד המקורות בסוג "הספרות המדעית" (קבוצה ד של חטיבה ב, עיין להלן), שכן קבענו לעצמנו להימנע מפיזור עבודתנו במקורות שונים שאינם מצטרפים לחטיבה עניינית אחת, ולרכז את מאמצינו בעיבוד חטיבות של מקורות, שניתן להפיק מהם רשימות מובאות סדורות בסדר א"ב העומדות כביכול לעצמן, בדומה לאוסף שבמפעל לספרות התנאים. איננו רחוקים מהשלמת האיסוף בסוג הספרות האמור, וכשיושלם תחל עבודה סדירה במקורות שנמנו במחברת האמורה (עבודה "ארעית" במקור זה או זה הכלול במחברת כבר נעשתה לפני שנים).

2. מדור הספרות החדשה נטל על עצמו פעולה נוספת שמלכתחילה לא נועדה לו, והיא הכנת "קובץ המונחים" שקבעו ועד הלשון והאקדמיה ללשון העברית במשך תשעים שנה בקירוב. בכך החלה המזכירות המדעית של האקדמיה לפני כמה שנים ונסתייעה במדור המיכון, שהעלה מספר מילונים על המחשב. משנפסקה פעולה זו מחוסר תקציב ומחוסר כוח אדם, ועצם הפעולה חשובה למלאכת המינוח של האקדמיה בוועדותיה ובמליאה, ראינו שרק מפעל המילון יוכל להרים את המשא הזה. עצם הפעולה משתלבת מבחינה מדעית בתכנית המדור הזה, שהרי מילוני ועד הלשון והאקדמיה ורשימות המונחים שלהם הם מקור חשוב להכרת לשון המדעים מאז חידוש הדיבור ועד ימינו. לפעולה זו חברת יב"ם מסייעת סיוע חומרי ניכר על ידי ביצוע תהליכי העיבוד במחשב על חשבונה ובכליה. לעומת זאת על האקדמיה לספק את כוח האדם א) בעריכת החומר למחשב וב) בעבודת התכנות.

זמן ניכר נמשכה הכנת התכנית המדעית המצריכה תיאום פעולה בין המדור והמזכירות המדעית. לצורך פעולה זו הוקצתה עובדת אחת מן המדור (גב' גרינברג), העוסקת בפריאדיציה, כלומר התקנת המילונים והאחדתם לפי הכללים שהונחו ביסוד התכנית.

3. מרכז המדור, ד"ר מירקין, יצא בחודש אב תשל"ט לשנת השתלמות בקמברידג' שבאנגליה. הוכרחנו אפוא לשנות מתכנית הפעולה הרגילה של המדור למשך זמן העדרו מן המפעל. לפיכך בשנת תש"ם א) תימשך הכנת "קובץ המונחים" כסדרה; ב) יוקפא בדרך כלל עיבוד המקורות הספרותיים, רק יושלמו ההגהות בחומר הנתון כבר בעיבוד המחשב, לפי תכניות שסוכמו עם מרכז המדור. העובדים העסוקים כרגיל בעיבוד המקורות הספרותיים יתפנו להשתתף בפעולות המדור לספרות העתיקה, כאמור לעיל. על פי חישוב העבודה הצריכה עדיין עשייה

במדור זה יעברו העובדים המדעיים למדור הספרות העתיקה בראשית מרחשוון.

והרי כאן תיאור מפורט:

1. המקורות הספרותיים

במשך 10 שנות קיומו של מדור הספרות החדשה נבחרו ועובדו במחשב כ-160 מקורות מ-11 סוגי ספרות שונים, וסך כל מובאותיהם כ-3,200,000. מקורות אלה נמצאים בשלבי עיבוד שונים, ואפשר למיינם לשלוש חטיבות:

חטיבה א: 63 מקורות (841,000 מובאות), שעיבודם נשלם לפני שנים אחדות, והם נתונים ב-150 כרכים של קונקורדנציות ומפתחות מילוניים, דקדוקיים וסטאטיסטיים.

חטיבה ב: 14 מקורות, שעיבודם נשלם והולך בימים אלה, והם מכילים כ-520,000 מובאות.

חטיבה ג: כ-80 מקורות, מנוקבים ומוגהים ברובם, שעדיין לא עובדו עיבוד מילוני. מקורות אלה מכילים כ-1,857,000 מובאות.

<u>העבודה בחטיבה ב</u>. בתקופה שמן הישיבה הקודמת של מועצת המערכת של המילון ההיסטורי ללשון העברית של האקדמיה (ט בניסן תשל"ז) ועד היום התרכזה עבודת המדור בעיבודן של 4 קבוצות של מקורות <u>חטיבה ב</u> לפי הפירוט שלהלן:

(1) קבוצה א של מקורות (חיבורי ליליינבלום), ובה 99,720 תיבות - נבדקו ועודכנו ערכי התיבות ונשלם עיבודה של קבוצה זו.

(2) קבוצה ב של מקורות (חיבורי ש"י אברמוביץ), ובה 116,395 תיבות - נסתיים רישום ערכיהן של התיבות. גם כאן נבדקו ועודכנו ערכי התיבות ונשלם עיבודה של קבוצה זו.

(3) קבוצה ג של מקורות (3 חיבורים מספרות החסידות וכן חיבורו של פרל "בוחן צדיק"), ובה 113,045 תיבות - נסתיים רישום ערכיהן של התיבות, ואף כאן נשלמה עבודת הבדיקה והעדכון של הערכים.

(4) קבוצה ד של מקורות (חמישה ספרי רפואה: לפין, "רפואות העם", פרקים 19-36; לפין, "מודע לבינה"; סטודנצקי, "רופא הילדים"; סטודנצקי, "ארחות חיים"; גורדון, "דרכי הרפואה"), ובה כ-190,580 תיבות. בימים אלה מסתיימת עבודת בדיקת ערכי התיבות לפי סדר הטקסט.

לכשתושלם הבדיקה של קבוצה ד יושלם למעשה עיבודה של כל חטיבה ב (קבוצות א-ד), והיא תהיה מוכנה להדפסת קונקורדנציה.

<u>העבודה בחטיבה ג</u>. בתקופה זו נמסרו לניקוב כ-80 חיבורים, בחלקם חיבורים בתחום המדעים המדויקים שנועדו להשלים את קבוצת ספרי המדע והרפואה של תקופת ההשכלה שכבר עובדו, והשאר בתחום הספרות היפה, הפובליציסטיקה והעיתונות.

פירוט המקורות הנמצאים בעיבוד במדור הספרות החדשה בא ב"לשוננו" מב (תשל"ח), 55-59 (בינתיים נוספו עליהם עוד כמה מקורות).

2. קובץ המונחים

בישיבת חברי המנהלה ביום יב באייר תשל"ח אושרה תכנית להכנת קובץ המונחים, שיכלול את כל קביעותיו של ועד הלשון מראשיתו וקביעות האקדמיה ללשון העברית. הכנת קובץ המונחים תיעשה באחריותו של מפעל המילון ההיסטורי - מדור הספרות החדשה ומדור המיכון.

בשלב א יכיל הקובץ את המונחים העבריים ותרגומם לאנגלית; בשלב ב יתוסף תרגום לגרמנית, לצרפתית ולרוסית.

כל המונחים ינוקדו ויבואו בציון מראה-מקומם בפרסומים של ועד הלשון ושל האקדמיה. המונחים יהיו ערוכים בסדר א"ב וינותחו לשורשיהם ולמשקליהם. מונחים שהם צירופים - רכיביהם יבואו בגוף הקובץ, ולא במפתחות שבנספח, על פי ערכיהם בסדר א"ב. מונחים שחדלו לשמש או שהומרו באחרים יסומנו בסימן מיוחד.

בשלב ראשון של העבודה הוכנה רשימת מקורות הכוללת את כל המילונים והרשימות המילוניות ממוינת למקצועות, ובתוך כל קבוצה מקצועית כזאת סדר הפריטים הוא כרונולוגי.

קודם מסירת המילון לניקוב נעשית בו פעולת עריכה והאחדה. לצורך זה נקבעו סימנים מיוחדים בתיאום עם מדור המיכון.

ברשימת המקורות שהוכנה 124 פריטים שבהם כ-60,000 מונחים. עד היום נבדקו ונערכו 63 מילונים (27,500 מונחים), מהם נוקבו 57 מילונים (25,700 מונחים) ואומתו (ביקורת) 36 מילונים (17,900 מונחים).

ג. מדור המיכון

זה שנים שיש הפרש בין קצב העבודה של העובדים המדעיים ובין יכולתו של מדור המיכון לספק להם את עיבודי המחשב, ובשנתיים האחרונות, משפרשה המתכנתת המסייעת למרכז המדור מעבודתה, גדל ההפרש מאוד. ומורגש הדבר במדור הספרות העתיקה, שחומר הכולל כמיליון מובאות לא הגיע לשלב העיבוד, המאפשר להשתמש בו לפי סדר הערכים (קונקורדנציה).

כיון שאין באקדמיה מומחים לבעיות המיכון ולארגון עבודה במחשב - זולת מרכז המדור - ולעולם קיים מתח בין צורכי המילונאי הרואה במחשב כלי עזר בלבד ומוכן להסתפק בחומר גולמי למדאי, ובין איש המחשבים המעוניין בניתוחים עדינים בצורה מיכנית, ביקשנו עצת מומחה, שיסייע בידנו להעריך את מצב המיכון במפעל וצרכיו - המתבטאים כמובן בתקציב. נענה לבקשתנו ראש מחלקת המיכון במשרד החינוך, מר יהודה פריעד, וגם במקום הזה אנו מודים לו על עזרתו וחוות דעתו, שאיפשרו לנו לקבוע את הדברים האלה:

1. תלות המפעל בעבודת המחשב היא כבר היום גדולה מאוד, ותלך ותגדל ככל שיתרבה החומר המנותח במחשב;

2. הכרח שיהיה למרכז המדור עוזר מתכנת, הדואג להפעלה סדירה של המדור ומספק לעובדים המדעיים את כל החומר המעובד במחשב תוך זמן קצר. לצערנו

2. [illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

הרב עלינו לציין, כי עדיין לא עלה בידנו להשיג את המתכנת העוזר ברמה הדרושה לנו.

3. כיוון שנוצר הפרש ניכר בין דרישות המדורים המדעיים ובין מה שמדור המיכון מסוגל בשעה זו לספק, לא ייעשו שום פעולות פיתוח במשך תש"ם, אלא תתרכז העבודה במילוי החסרון ובסילוק הפיגור.

4. תכנית פעולת המדור לשנת תש"ם תחולק לשלבים שלבים, וכל חדשיים יבדקו מרכזי המדורים באיזו מידה בוצעו הפעולות שנועדו לשלב מסויים.

מר פריעד נאות לעזור גם להבא בעצה ובהערכה.

בכינוס הבינלאומי למחקר ספרותי ובלשני בסיוע המחשב, שהיה באייר תשל"ט, הרצה מרכז המדור ותיאר את עיקרי תכניות המפעל. נראה לנו שהמומחים לדבר התרשמו התרשמות חיובית מרמת התכניות ומהישגי הניתוח על ידי המחשב שהושגו במפעל.

ד. אוספים המתרכזים במפעל המילון

לצורך עבודת המפעל אנו נזקקים לספרים ולתצלומי כתבי-יד. נציין במיוחד את שנתון ברשותנו:

1. אוסף התצלומים. לפי שכל עבודתנו, בפרט במדור הספרות העתיקה, נעשית לפי כתבי-יד, הרי שאנו זקוקים בדרך כלל לתצלום של כתב-יד אחד או יותר, וכן קטעי גניזה, לכל המקורות הנמצאים בעיבוד. במשך השנים התרכז במפעל מספר רב של תצלומים. נוסף לכך נרכש מספר רב של תצלומים של כתבי-יד מנוקדים לצורך מפעל הניקוד. היום יש במפעל כ-20,000 דפי תצלומים שערכם כמיליון ל"י.

2. ספריית סירקין. ספריה זו, השוכנת בארכיון הציוני המרכזי שבירושלים, נסרקה בידי יהודית גרינברג וד"ר ראובן מירקין ב-12 ביקורים, ונבחרו מתוך 6000 הכרכים שבה 570 כרכים של חיבורים, שיש בהם סיוע רב לעבודת המילון ההיסטורי בתחום הספרות החדשה: ספרות יפה (מקור ותרגום), ספרי מדע (פיסיקה, מתימטיקה, רפואה, ביולוגיה, אסטרונומיה, גיאוגרפיה, היסטוריה וכיו"ב), ספרי דקדוק, ספרי לימוד הלשון העברית, מילונים (ובהם 20 כרכים של מילון גרין המפורסם) וספרי שימוש אחרים. הספרים שנבחרו והובאו לאקדמיה מוינו, נעשה להם קיטלוג חלקי ויש למצוא מקום מיוחד להחזקתם. העתק של הקטלוג יימסר לרשות הארכיון הציוני. הספרים ניתנו לנו בהשאלה לזמן בלתי מוגבל, והתחייבנו להחזיקם בארון מיוחד ולא לערבבם עם שאר ספרי האקדמיה.

3. הכרטסת המילונית של יעקב כנעני הגיעה אלינו מנות מנות ולא בבת אחת. היא נתונה ב-80 תיבות עץ אחידות. הכרטסת מכילה חומר שלא נוצל במילונו של כנעני שנדפס, ובחלק מן הפתקים רשומים מראי מקומות מדויקים (בעוד במילון נדפס מראה מקום כללי: פיט, סיה"ב, לי"ח, וכיו"ב). עיקר הכרטסת מסודר בסדר א"ב, שהוא פגום לעתים קרובות, ומקצתה מסודרת לפי סופרים. כדי להשתמש בכרטסת - ויש בה חשיבות רבה לעבודתנו - יש לסדר את החומר בסדר אחיד. יחיאל קארה החל במלאכת הסידור. תיבותיה מכונסות בשני ארונות המצויים בפרוזדור יד בן-יהודה.

ה. צוותי העובדים במפעל

הרי פירוט העובדים המדעיים ועובדי המיכון העסוקים במפעל המילון ההיסטורי, בכלל זה עובדים זמניים הממלאים מקומם של עובדים שיצאו לחופשות ללא תשלום:

מדור הספרות העתיקה

פרופ' י' ייבין, מרכז המדור	משרה
ב' אליצור	חצי משרה
י' בן-דוד	משרה
א' גליק	משרה
א' וייסברג	משרה
פ' חנני	משרה
א' ליונשטם	חצי משרה
מ' מישור	משרה
ד"ר א' קימרון	חצי משרה
ח' ראב	חצי משרה
ע' שפיצן	חצי משרה
	8½ משרות

מדור הספרות החדשה

ד"ר ר' מירקין, מרכז המדור	משרה (בהשתלמות בחו"ל)
י' גרינברג	5 ימי עבודה (ספרייה ומונחים)
י' קארה	חצי משרה
ב' פישלר	5 ימי עבודה
א' שפירא	5 ימי עבודה
	4 משרות

מדור המיכון:

צ' בושריה, מרכז המדור		משרה
מ' אלגזי	נקבניות	משרה
ר' חן	נקבניות	משרה
ט' כהן	נקבניות	משרה
ס' פרץ	נקבניות	משרה
		5 משרות

יצוין כי מדור המיכון נותן שירות לאקדמיה ללשון בכללה.